

KLIMAKRISE

– hvem skal betale?

Klimakrisa rammer fattige

Det er de industrialiserte landene som er ansvarlige for klimakrisa. Likevel er det ikke dem den får verst konsekvenser for. Sivilsamfunnet i Sør stiller spørsmålet: Hvem skylder egentlig hvem?

Selv om industrialiserte land representerer mindre enn 1/5 av jordas befolkning, står de for nesten ¾ av historiske klimagassutslipp. Slik har industrialiserte land også fått en helt annen mulighet til å utvikle seg.

Begrepet økologisk gjeld bygger på ideen om at alle mennesker har rett på tilgang til jordas fellesgoder. Tilgangen må fordeles likt mellom alle mennesker uten at naturens tålegrense overskrides. Dette prinsippet fremmes av mange sivilsamfunnsorganisasjoner i Sør. De hevder økologisk gjeld er gjeld de rike landene skylder de fattige. Dette fordi

de historisk har brukt, og fortsatt bruker, mer av atmosfærens kapasitet til å ta opp CO₂ enn de hadde hatt rett til dersom fellesgodene var rettferdig fordelt.

Utviklingsland blir hardest rammet av klimaendringene, konkluderes det med i hovedrapporten til FNs Klimapanel fra 2007. Selv om Nederland, USA og Australia også rammes i stor grad, anses de ikke som like hardt rammet ettersom de har kapasitet til å tilpasse seg. Livsgrunnlaget til fattige i utviklingsland blir ødelagt der klimaendringene rammer skog og jord. Ifølge FNs generalsekretær Ban Ki-moon er det fare for hungersnød i Afrika og Sentral-Asia hvis ikke klimagassutslippene reduseres kraftig. Videre har FNs klimapanel anslått at ca 50 millioner mennesker må flykte pga den globale oppvarmingen innen 2010.

Hvem skal betale?

Klimautslippene i verden øker mer enn FNs klimapanel frykter.¹ Det betyr at temperaturen på kloden kan øke med tre–fire grader dette århundret. Det haster derfor å få forhandlet fram strengere utslippsskutt i forbindelse med Kyoto-avtalens andre forpliktelsesperiode. Et annet viktig spørsmål er hvordan regninga for klimatilpasning skal fordeles.

FNs klimakonvensjon (UNFCCC)

- Vedtatt i Rio de Janeiro i 1992, trådte i kraft i 1994.
- Endelig mål: Sørge for en stabil konsentrasjon av klimagasser i atmosfæren, som videre skal forhindre farlige menneskeskapte endringer i klimasystemet.
- I 1995 ble det vedtatt et mandat for en videre forhandlingsprosess for å styrke og konkretisere forpliktelsene til de industrialiserte landene. Kyoto-protokollen ble resultatet.

Forurensere betaler

Gjennom Konvensjonen forpliktet industrialiserte land til å gjøre finansielle ressurser tilgjengelige for at utviklingsland skal kunne redusere utslipp, og for å hjelpe dem med å tilpasse seg klimaendringene. I tillegg må de ta alle gjennomførbare steg for å fremme utvikling og overføring av miljøvennlig teknologi til overgangsøkonomier og utviklingsland.

Visse grupper av utviklingsland erkjennes i Konvensjonen som særlig sårbare for klimaendringene. Blant disse har noen lavtliggende areal ved kysten, noen står i fare for å oppleve ørkenisering og tørke, og noen, som land som i stor grad avhenger av inntekt fra produksjon av fossilt brennstoff, er mer sårbare for de potensielle økonomiske effektene av responsen til klimaforandring. I Konvensjonen vektlegges det at responsen skal ta høyde for særbehovene til disse sårbare landene. Les mer om tiltak for utviklingsland under Konvensjonen på unfccc.int.

Noen industrialiserte land har foreslått å gå bort fra Klimakonvensjonens prinsipper for å lage en helt ny avtale. Dette fordi de mener det ikke er riktig at land som Kina og India, som slipper ut mye klimagass, skal slippe å betale fordi de ikke er industrialiserte land. **Utviklingslandene ønsker imidlertid at den andre forpliktelsesperioden skal innebære de samme unntakene for utviklingsland som den første.**

Kyoto-avtalen

• Formelt er Kyoto-avtalen en protokoll under Klimakonvensjonen. Vedtatt i 1997 i Kyoto, Japan.

Målet for første avtaleperiode, 2008–2012, er at industrialiserte land og overgangsøkonomier skal redusere sine utslipp til 5 % under 1990-nivå.

- USA har ennå ikke ratifisert avtalen.
- I 2012 går avtalen over i sin andre forpliktelsesperiode. Det er knyttet håp til at det her blir forhandlet frem strengere utslippsskutt.
- Det finnes ikke noe juridisk internasjonalt verktøy som følger opp avtalen.

Forhandlingene om den andre forpliktelsesperioden begynte på Bali i 2007. Målet har vært å bli enige om forpliktelsene i København i desember 2009.

- Etter Bali har forhandlingene blitt delt inn i 4 pilarer – nemlig tilpasning, teknologioverføring, utslippsreduksjon og finansiering.

Kilder: CICERO Senter for Klimaforskning: www.cicero.uio.no, FNs Klimakonvensjon: unfccc.int, Store norske leksikon: <http://www.snl.no/Klimakonvensjonen>, Spire ABC Klima Klimaforhandlinger

VERDEN S

I strid med FNs klimakonvensjon

I 2005 begynte Verdensbanken å utvide sin finansieringsrolle til også å gjelde klimatiltak.² I juni 2008 lanserte Banken et klimainvesteringsfond. Siden da har over 140 organisasjoner og nettverk signert en global sivilsamfunnsuttaelse mot Verdensbankens involvering i klimafinansiering. Bakgrunnen er at Verdensbankens udemokratiske styringsstruktur gjør at den ikke er en nøytral aktør, samtidig som den undergraver FN-prosessen.

Miljøaktivister stiller også spørsmål ved Bankens troverdighet og legitimitet i møte med klimakrisa. På den ene siden øker Banken sine utlån til energiutbygging basert på fossilt brennstoff, mens den på den andre siden ønsker å ta en lederrolle i finansiering av klimatilpassning. Klimainvesteringsfondets utlån til kullkraftverk i India (neste side) oppfattes av en rekke sivilsamfunnsgrupper som at Banken ikke tar klimakrisa seriøst.

I tillegg har låneelementet i klimainvesteringsfondet blitt møtt med krass kritikk fra gjeldsbevegelsen. Gjeldsbevegelsen frykter nå en mekanisme der industrialiserte land løser sin egen klimakrise ved å sette utviklingsland i gjeld. En slik praksis går direkte imot prinsipper i FNs klimakonvensjon.

Kilder

1: Dagens Næringsliv 05.11.2009

2: Financing the cost of climate change: Two perspectives on who, what and how. 2008. Utviklingsfondet, Forum for Utvikling og Miljø, & Centre for Environmental Policy and Advocacy (Malawi)

Skitne investeringer gjennom Verdensbankens klimafond

På tross av Verdensbankens progressive miljøretorikk bruker de enorme summer på investering i prosjekter som har miljøskadelige virkninger.

De to siste årene har Banken selv pekt på de negative konsekvensene av avhengighet av kullkraftverk for utviklingsland.¹ Likevel har banken gjort enorme investeringer i oppbygging av nye kullkraftverk i blant annet Botswana, Sør-Afrika

SBANKEN

og India.² Det siste året har den i samarbeid med Asiabanken gitt over \$ 850 millioner i lån til et slikt prosjekt i India. Midlene kanaliseres gjennom fondet for ren teknologi, som ligger under Bankens klimainvesteringsfond. Den amerikanske lobbygruppen The Environmental Defence Fund mener dette nye kullkraftverket vil bli en av de største CO₂-utslippskildene på jorda. Det vil slippe ut rundt 26,7 millioner tonn CO₂ årlig de neste 50 årene, og det skal etter planen bli det første av ni i India.

Økt CO₂ i atmosfæren bidrar til raskere klimaendringer. Dermed vil situasjonen for utviklingsland forverres ytterligere. Ifølge Dagens Næringsliv (5.11.2009) har økt bruk av kull i Kina og India i 2008 spist opp effekten av finanskrisen som alle trodde ville føre til reduserte utslipp.

Kilder

1: www.timesonline.co.uk

2: www.salon.com

Verdensbankens klimainvesteringsfond

Verdensbankens klimainvesteringsfond består av to fond – fondet for ren teknologi og det strategiske klimafondet. Førstnevnte arbeider for å fremme testing, utvikling og overføring av fornybare energikilder. Det strategiske klimafondet skal bistå land som ikke har råd til å gjennomføre klimatilpasning. Begge fondene finansierer klimatiltak delvis gjennom lån.

Norge støtter Verdensbankens strategiske klimafond

Høsten 2008 ble det kunngjort at Norge forplikter seg til å støtte Verdensbankens strategiske klimafond med 50 millioner dollar, og har derfor fått en plass i fondets styre. Støtten er utelukkende gaver, og styrker dermed gaveelementet i fondet. Den norske regjeringen mener klimabistand til fattige utelukkende bør gis på rene gavevilkår, men de vil heller være med å påvirke Verdensbanken enn å stå på sidelinja.

Alternative forslag til klimafinansiering

Noen problemer med dagens finansiering for klimatilpasning

- Ikke nok ferske midler til å takle klimakrisa.
- Klimatiltak i utviklingsland finansieres delvis gjennom lån.
- Det blir ikke gjennomført nok kutt i klimagassutslippene.
- For lite teknologioverføring.
- De gode tilpasningstiltakene som allerede finnes får ikke nok midler til å oppskaleres, for eksempel tiltak under FNs klimakonvensjon.

En rekke alternativ til Verdensbankens klimainvesteringsfond er blitt lagt på bordet. Her vil vi kort presentere noen viktige sider ved tre forslag.

Bolivias forslag

Konseptet klimagjeld som grunnlag for klimafinansiering har blitt lagt frem av Bolivia i flere runder i FNs klimaforhandlinger, og har fått støtte fra bl.a Malaysia og Paraguay. De mener at for å avgjøre hva en effektiv og rettferdig klimafinansieringsmekanisme skal innebære, må man se på hvem som er ansvarlige for historiske og dagens klimagassutslipp, og hvem som påvirkes av klimaendringene. Denne mekanismen skal opprettes under FNs Klimakonvensjon.

Siden mesteparten av verdens klimagassutslipp skyldes industrialisering i rike land, argumenterer Bolivia for at de rike har en utslippsgjeld overfor fattige land. Ettersom den

enorme mengden klimagassutslipp har resultert i dagens klimaendringer, skal de rike landene også finansiere klimatilpasning som er nødvendig i Sør. Disse erstatningene må komme i form av både finansielle bidrag og teknologioverføringer. Betingelsene for finansieringen er at den kun skal bestå av offentlige midler, den skal ikke innebære lån, og den globale mekanismen som opprettes skal overvåke hvordan finansiering utføres.

Greenhouse Development Rights (GDR)

GDR-rammeverket er utarbeidet av det internasjonale forskningsinstituttet Stockholm Environment Institute og den California-baserte tenketanken Ecoequity. Rammeverket ble utarbeidet for å ivareta alle menneskers rett til utvikling. Ellers går mange av de samme prinsippene som i Bolivias forslag igjen.

GDR har imidlertid et bredere fokus, og ser på flere faktorer enn det historiske ansvaret rike land har. Rammeverket sier noe om hvor pengene til klimafinansiering skal komme fra basert på prinsippene om historisk ansvar og betalingsevne. En såkalt utviklingsterskel blir lagt til grunn. Denne tar høyde for forskjeller innad i land og at de fattige har begrensede ressurser de kan mobilisere for klimatilpasning.

Mennesker under utviklingsterskelen, altså et bestemt velstands nivå, forventes ikke å bidra til å finansiere klimatilpasningstiltak, ettersom deres hovedprioritet bør være utvikling. De som er over denne terskelen anses som å ha fått realisert sin rett til utvikling og er derfor ansvarlige for å gjøre det mulig for andre å gjøre det samme.

Hvor høy denne terskelen skal være debatteres. Det foreslås en grense på \$20 dagen, tilpasset kjøpekraft. Med en slik grense tenkes det at nødvendige levekostnader dekkes, og at inntekt utover nødvendighetene "skattlegges" for investering i klimatilpasning. Videre forpliktes de over utviklingsterskelen til å sørge for at den utviklingen som foregår i fattige land skjer på en så bærekraftig måte som mulig, med så lave klimagassutslipp som mulig.

Et lands historiske ansvar regnes ut i forhold til sammenlagt klimagassutslipp, minus utslipp

som kan knyttes til forbruk under utviklingsterskelen. Balansen for lands globale forpliktelser vil forandres over tid, ettersom utvikling finner sted og nasjonale vekstrater forandres (betalingsevne). Ettersom betalingsevne spiller en rolle i dette forslaget, vil India og Kina få et større ansvar for å finansiere klimatilpasning. Derfor er industrialiserte land mer tilbøyelige til å godta dette forslaget enn Bolivias.

En rettferdig finansieringsmekanisme under FNs Klimakonvensjon

Kirkens Nødhjelp har, med sine søsterorganisasjoner, utarbeidet et forslag til en klimafinansieringsmekanisme som bygger på allerede eksisterende rammeverk. De vil blant annet anvende en byrdefordeling basert på GDR-rammeverket. I likhet med Bolivias forslag, foreslår de at klimafinansieringsmekanismen skal være et fond under FNs Klimakonvensjon.

I forslaget legges det til grunn at summene skal bestemmes nedenfra og opp ved at utviklingsland selv anslår hvor mye klimatilpasning vil koste for dem. Deres anslag vil så vurderes i et teknisk panel. Prinsippet er altså at kostnadene som påføres utviklingsland skal dekkes uansett hvor store de blir.

SLUG

SLETT U-LANDSGJELDA

For SLUG er klimaendringene spesielt relevante fordi det vil få stor innvirkning på utviklingslandenes gjeldssituasjon.

Verdensbankens klimainvesteringsfond er en mekanisme som vil gjøre det lettere for industrialiserte land å løse klimakrisa de selv er ansvarlige for, ved å sette utviklingsland i gjeld. En slik praksis strider mot prinsippene i FNs klimakonvensjon.

SLUG mener det må utarbeides en rettferdig mekanisme for å finansiere klimatiltak i utviklingsland som ikke fører til oppbygging av ny gjeld.

Les mer om klima og gjeld på www.slettgjelda.no

Les mer

Naturvernforbundet: naturvernforbundet.no
 Friends of the Earth: www.foei.org
 Focus on the Global South: focusweb.org

Spires ABC Klimaforhandlingene:
www.utviklingsfondet.no/filestore/ABCHefte.pdf
 Bank Information Center: bicusa.org

Følg oss på Facebook og Twitter
 Trykksaken er blitt til med midler fra Norad.
 Trykk: Grøset

Redaksjonen: Michael Fidjeland, Stian Anda og
 Ingrid Harvold Kvangraven.
 Forsideill. og layout: Christer Bendixen, fortelle.no